

Krajobraz leśny w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Emilia Janeczko

Abstrakt. W artykule przedstawiono możliwości kształtowania krajobrazu leśnego ustalone na podstawie wyników analiz obowiązujących aktów prawnych (ustaw i rozporządzeń), a także innych dokumentów (strategie, konkluzje i deklaracje) z zakresu planowania przestrzennego. Stwierdzono, że krajobraz leśny w sposób istotny wpływa na jakość życia ludzi, a przy tym jest nieustannie zagrożony. Właściwe kształtowanie krajobrazu jest jednym z priorytetów polityki przestrzennej Polski. Wykazano ponadto, że kwestie dotyczące kształtowania krajobrazu, stają się coraz ważniejsze w realizacji zasad prowadzonej w Polsce gospodarki leśnej.

Słowa kluczowe: kształtowanie krajobrazu, zasoby krajobrazowe, las

Abstract. Forest landscape in the spatial planning and development. The article presents the possibilities of shaping the forest landscape based on the results of analyzes of existing legal acts (laws and regulations), as well as other documents (strategies, conclusions and declarations) spatial planning. It was found that the forest landscape has a significant impact on the quality of people's lives, and at the same time is constantly threatened. Proper landscaping is one of the priorities of spatial policy of Poland. It was also shown that the issues relating to landscaping, are becoming increasingly important in the implementation of policies carried out in Poland forest management.

Keywords: landscaping, landscape resources, forest

Wstęp

Krajobraz według Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (Dz. U. nr 14, poz. 98 z dnia 29 stycznia 2006 r.) jest obszarem, postrzeganym przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich. Zasadniczym źródłem informacji o środowisku otaczającym człowieka jest zmysł wzroku, odpowiedzialny za około 85% postrzegania zmysłowego w ogóle (Kowalczyk 1992). Stąd też krajobraz, w pewnym uproszczeniu może być traktowany jako przestrzeń widziana – fizjonomiczna. Granice krajobrazu wyznaczane są możliwościami percepcyjnymi człowieka, a nie podziałami administracyjnymi. Krajobraz leśny, będący jedną z odmian krajobrazu, w literaturze, pojmowany jest często jako splot siedliskowego typu lasu oraz rzeźby terenu. Takie podejście prezentowane jest na przykład w pracach Aleksandrowicza (za Ważyńskim 1997). Zróżnicowanie fizjonomiczne lasu warunkowane jest też wiekiem drzewostanu i jego składem gatunkowym, a także typem działalności człowieka. Krajobraz, podobnie jak środowisko przyrodnicze, walory architektoniczne i kulturowe itp. zajmuje określone miejsce w procesie planowania i zagospodarowania

przestrzennego. Usankcjonowaniem tego procesu są zarówno akty o charakterze indywidualnym, czyli wydawane w tym zakresie decyzje administracyjne (decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o lokalizacji inwestycji celu publicznego), jak i akty prawa miejscowego (miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego) oraz akty planowania o charakterze ogólnym, niemającym charakteru prawnego (studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, plan zagospodarowania przestrzennego województwa, koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju).

Celem artykułu jest ustalenie roli i znaczenia, a także możliwości kształtowania krajobrazu leśnego wynikających z analizy obowiązujących aktów prawnych (ustaw i rozporządzeń), innych dokumentów (strategie, konkluzje, deklaracje) z zakresu planowania przestrzennego oraz dokumentów formułujących zalecenia dla gospodarki leśnej (instrukcja urządzania lasu 2012, zasady hodowli lasu 2012 itp.)

Krajobraz w dokumentach wyznaczających ramy polityki przestrzennej Unii Europejskiej

Odniesienia do zasad kształtowania krajobrazu, w tym krajobrazu leśnego znaleźć można m.in. w takich dokumentach unijnych jak: Europejska Perspektywa Rozwoju Przestrzennego (ESDP) (1999), Europejska Strategia Zrównoważonego Rozwoju (2006), Karta Europejskiego Planowania Regionalnego/Przestrzennego (1983), Agenda Terytorialna Unii Europejskiej (2006), Deklaracja Lizbońska (2006), a także Ramowa Konwencja o Ochronie i Zrównoważonym Rozwoju Karpat (2003). Bardziej szczegółowe omówienie tych dokumentów przedstawiono w artykule opublikowanym w Sylwaniu (Janeczko 2012). Ich analiza pozwala stwierdzić, że krajobraz jest traktowany jako ważny element dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego (Deklaracja Lizbońska 2006), wyznaczający perspektywy rozwojowe terytorium Unii Europejskiej (Agenda Terytorialna...2006). W wielu krajach Europy obserwuje się stopniowy spadek różnorodności krajobrazów (Paneuropejska Strategia...), ich zubożenie i unifikację, a także destrukcję krajobrazów kulturowych (Europejska Perspektywa...1999). Zagrożeniem dla krajobrazu są przede wszystkim ekonomiczne i społeczne procesy modernizacyjne, intensyfikacja, koncentracja i specjalizacja procesów produkcyjnych, masowa turystyka, a także architektura nieuwzględniająca estetyczno-środowiskowych uwarunkowań (Europejska Perspektywa...1999). W ww. dokumentach zwraca się uwagę na konieczność zintensyfikowania działań na rzecz ochrony krajobrazu. Zgodnie z zapisami Europejskiej Perspektywy Rozwoju... (1999) istnieje konieczność sformułowania i przyjęcia ogólnoeuropejskiej polityki krajobrazowej, prowadzącej w sposób zintegrowany do tworzenia nowych i odtwarzania atrakcyjnych krajobrazów. W dokumentach tj. Europejska Strategia Zrównoważonego Rozwoju (2006), a także w Agenda Terytorialna (2006) postuluje się konieczność podjęcia wspólnych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju przestrzeni oraz krajobrazów. Wspólne postulaty dotyczące odpowiedniej gospodarki rolnej i leśnej na terenach górskich, ochrony obszarów szczególnie cennych dla turystyki, wspólnej polityki w zakresie przyjaznego dla środowiska transportu i infrastruktury zapisane są w Ramowej Konwencji ... (2003).

Krajobraz w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym na poziomie kraju

W Polsce, podstawowym aktem prawnym mającym zastosowanie w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym jest Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2003 nr 80 poz.717). Pewne, ograniczone regulacje w zakresie możliwości kształtowania krajobrazu znajdują się również w takich dokumentach jak: Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku (Dz.U. 2003 nr 162 poz.1568), Ustawa prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r., (Dz. U. z 2008 r., nr 25, poz. 150), Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r. (Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880). Jednoznaczna i kompleksowa definicję krajobrazu znaleźć można we wspomnianej na wstępie, ratyfikowanej przez Polskę w 2005 roku Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. Zgodnie z art. 5 tej konwencji Polska zobowiązała się m.in do podjęcia działań na rzecz prawnego uznania krajobrazów, ustanowienia i wdrożenia polityki krajobrazowej oraz zintegrowania krajobrazu z własną polityką w zakresie planowania regionalnego i urbanistycznego, a także z innymi politykami, które pośrednio bądź bezpośrednio oddziałują na krajobraz. Pierwszym oficjalnym dokumentem rządowym odnoszącym się do problemu pełnego wdrożenia Konwencji, a zarazem dokumentem określającym uwarunkowania, cele i kierunki zrównoważonego rozwoju kraju jest przyjęta 13 grudnia 2011 roku w drodze uchwały Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPZK) 2030 (2012). W dokumencie tym krajobraz, zarówno przyrodniczy, jak i kulturowy został uznany za jeden z podstawowych elementów struktury przestrzennej kraju. Zapisano w nim, że w przestrzeni Polski sąsiadują ze sobą obszary o charakterze prawie pierwotnym (Puszcza Białowieska), krajobrazy naturalne (duże kompleksy leśne, obszary bagienne, krajobraz nadmorski i górski, itd.), krajobrazy kulturowe (obszary rolnicze i miejskie) i lokalnie występująca przestrzeń zdegradowana (tereny pozyskiwania surowców metoda odkrywkowa, tereny poprzemysłowe, składowiska odpadów). Jednym z celów rozwoju kraju wymienionych w KPZK 2030 jest „kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski”. Wśród problemów związanych z realizacją tego celu, wymienionych w KPZK 2030, znalazły się m.in: nierównomierne zalesienie kraju i duże rozdrobnienie kompleksów leśnych, które przy równoczesnym spadku udziału powierzchni zalesianych i lasów młodych w ogólnej strukturze wiekowej drzewostanów przyczyniają się do pogorszenia spójności ekologicznej przestrzeni, jak również znacznego obniżenia zdolności retencyjnych lasu, trwałego ubytku naturalnych ekosystemów wrażliwych: śródleśnych bagien i drobnych akwenów naturalnych, degradacja torfowisk oraz ogólnego pogorszenia funkcjonowania ekosystemów. W KPZK 2030 zwraca się uwagę na fakt, iż w Polsce zdefiniowane prawnie formy ochrony przyrody nie odpowiadają w pełni potrzebom zapewnienia wysokiego stopnia ochrony obszarem szczególnie narażonym na utratę walorów krajobrazowych. Wśród podstawowych kierunków działań pozwalających rozwiązać ww. problemy wymienia się w KPZK 2030 m.in. „integrację działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju jako podstawy ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych” oraz „wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej”. Realizacja tych kierunków prowadzić ma m.in do powołania nowych parków narodowych: Jurajskiego PN, Mazurskiego PN oraz Turnickiego PN, powiększenia niektórych z już istniejących parków (tj. Babiogórskiego PN, Karkonoskiego PN, Biebrzańskiego PN, Białowieskiego PN, Poleskiego

PN oraz Słowińskiego PN). Uzupełniona ma być także sieć parków krajobrazowych chroniących najcenniejsze krajobrazy regionalne, mające znaczenie dla ochrony dziedzictwa kultury i ochrony funkcji łączności ekologicznej. Poza tym powstaną listy- krajo- krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, będących podstawą identyfikacji przestrzeni oraz promocji Polski i jej regionów. Upowszechniona zostanie również lista krajobrazów zagrożonych – Czerwona Księga (2004).

Kształtowanie krajobrazu leśnego na poziomie województwa

Zgodnie z Ustawą o planowaniu ... (Dz.U. 2003 r. nr 80, poz.717) dokumentem określającym zasady kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie województwa jest plan zagospodarowania przestrzennego województwa. Plan ten określa m.in system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W dokumencie tym uwzględnia się ustalenia koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju (Art. 39.4) oraz strategii rozwoju województwa, a także rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym (Art. 39.3). Audyt krajobrazowy jest pojęciem wprowadzonym do ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym jako rezultat przyjętej przez sejm tzw. ustawy prezydenckiej (Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu. Dz.U. 2015 poz. 774). Audyt krajobrazowy realizowany cyklicznie, nie rzadziej niż raz na 20 lat (Art. 38a.1) obejmuje identyfikację, określenie cech charakterystycznych oraz waloryzację krajobrazów w poszczególnych województwach (Art. 38 a 2.). Stanowi ponadto merytoryczną podstawę dla kształtowania sieci obszarów chronionych. Dokument ten może wskazywać obszary objęte formami ochrony przyrody, które ze względu na znaczący spadek wartości krajobrazu wymagają pogłębionej analizy zasadności ich dalszej ochrony (Art. 38a. 5.).

Oprócz identyfikacji krajobrazów na terenie województwa celem audytu jest też określenie lokalizacji krajobrazów priorytetowych, zagrożeń możliwości zachowania ich wartości oraz planowanych sposobów ochrony, w szczególności poprzez wskazanie obszarów, dla których uzasadnione jest uchwalenie lokalnych form architektonicznych zabudowy. Zasady te będą ustanowione przez sejmik województwa dla poszczególnych obszarów krajobrazów priorytetowych i będą miały rangę aktu prawa miejscowego. Zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym będą one określały normy dotyczące ładu przestrzennego, takie jak np. nieprzekraczalne parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy, maksymalną wysokość zabudowy czy dopuszczalną kolorystykę obiektów budowlanych. Szczegóły dotyczące sporządzania audytu, min. jego zakres i metodologię, klasyfikację i sposób waloryzacji krajobrazów jak również sposób wskazywania krajobrazów priorytetowych zostaną ustalone przez Radę Ministrów, w drodze rozporządzeń (Ustawa o planowaniu...Art. 38a. 6.). Prace nad przygotowaniem projektów ww. rozporządzeń są już bardzo zaawansowane. Propozycja podstawowej klasyfikacji krajobrazów jak również opracowanie szczegółowej instrukcji sporządzania audytu zostało zlecone przez Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska zespołowi pod kierunkiem prof. dr hab. Jerzego Solona (<http://www.gdos.gov.pl/metodyka-identyfikacji-i-oceny-krajobrazu>). Rezultaty testowania metodyki identyfikacji i oceny krajobrazu na potrzeby audytu krajobrazowego prezentowane są na portalu internetowym Ministerstwa Środowiska

(https://archiwum.mos.gov.pl/artykul/6028_europejska_konwencja_krajobrazowa/25534_audyty_krajobrazowy.html).

Celowości wykonywania audytu, metodyka jego sporządzania, zakres analiz niezbędnych do jego przeprowadzenia są przyczynkiem do licznych dyskusji. Nie mniej jednak zapis o konieczności wykonywania audytu jest już faktem.

Krajobraz leśny w gminnych dokumentach planistycznych

Podstawowym dokumentem określającym politykę przestrzenną gminy zgodnie z Ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Art. 9.1) jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Studium). W dokumencie tym uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności z wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego. W Studium uwzględnia się również rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym, jak również granice krajobrazów priorytetowych (Ustawa o planowaniu...2003, Art. 10.1., pkt. 4a). Studium określa m.in obszary oraz zasady ochrony krajobrazu. Jak wynika z Rozporządzenia...(2004) ustalenia te powinny zawierać w szczególności wytyczne ich określania w MPZP, obowiązujących ustaleniach planów ochrony parków narodowych, rezerwatów przyrody i parków krajobrazowych oraz innych form ochrony przyrody występujących na terenach objętych projektem Studium, a także uzdrowisk (& 6.3).

Ustalenia Studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu MPZP, które w odróżnieniu od Studium są aktem prawa miejscowego (Ustawa o planowaniu...Art. 9, pkt. 4 i 5). Zgodnie z Ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu oraz zasady kształtowania krajobrazu (Art. 15 ust.2, pkt.3 i 3a). W dokumencie tym bierze się pod uwagę również ustalenia planów urządzenia lasu dotyczące granic i powierzchni lasów, w tym lasów ochronnych (Art. 20.1. Ustawy o lasach).

Z Rozporządzenia...(2003), podobnie jak i z odpowiedniego ww. Rozporządzenia dotyczącego projektu Studium wynika, że wymogiem niezbędnym przy formułowaniu ustaleń projektu MPZP są między innymi (§ 4.3) obowiązujące ustalenia planów ochrony ustanowionych dla parków narodowych, rezerwatów przyrody i parków krajobrazowych, a także dla innych form ochrony przyrody występujących na terenach objętych projektem planu miejscowego. Na potrzeby sporządzenia projektu planu ochrony wykonuje się m.in. inwentaryzację walorów krajobrazowych (typów krajobrazu, punktów, osi i przedpól widokowych) wraz z ich charakterystyką, oceną stanu i prognozą przyszłych zmian, w zakresie niezbędnym do zaplanowania ochrony (Rozporządzenie...2005).

Wymogi ochrony przyrody i krajobrazu, podobnie jak planowany w aktach prawa miejscowego sposób zagospodarowania lasu i jego otoczenia, uwzględniany jest przy sporządzaniu planu urządzenia lasu, uproszczonego planu urządzenia lasu oraz inwentaryzacji stanu lasu, co wynika z Rozporządzenia...(2012). Zgodnie z Ustawą o lasach (1991) plan urządzenia lasu jest podstawowym dokumentem gospodarki leśnej opracowywanym dla określonego obiektu, zawierającym opis i ocenę stanu lasu oraz cele, zadania i sposoby prowadzenia gospodarki leśnej. Zakres, forma i sposoby technicznego wykonania dokumentacji do projektu planu urządzenia lasu zgodnie z przepisami stosownych ustaw, rozporządzeń i odpowiednich zarządzeń Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych określa Instrukcja zarządzania lasu. Obecnie, po

nowelizacji Instrukcji urządzania lasu (2012), Zasad hodowli lasu (2012) zauważyć można, że kwestie dotyczące kształtowania krajobrazu stają się dużo bardziej istotne dla prowadzenia gospodarki leśnej. Na przykład w Zasadach (2012) stwierdza się, że prowadzenie trwale zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej musi respektować sposoby gospodarowania dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym oraz zasady planowania regionalnego i przestrzennego, wynikające z przepisów prawa krajowego i europejskiego (§ 66 pkt.1). Podstawową regulacją w zakresie kształtowania krajobrazu leśnego jest planowanie przestrzenne i zagospodarowanie terytorialne, uwzględniające m.in. regionalizację przyrodniczo-leśną (§ 66 pkt.2).

Podsumowanie

Jak wynika z analizy dokumentów o charakterze ponad krajowym krajobraz w sposób istotny wpływa na jakość życia ludzi, przy tym istnieje wiele źródeł stwarzających zagrożenie dla jego prawidłowego funkcjonowania. Bardzo silnie w dokumentach planistycznych na wszystkich poziomach planowania przestrzennego eksponowana jest potrzeba ochronnego kształtowania krajobrazu. Należy mieć nadzieję, że audyt krajobrazowy nie będzie kolejnym czasowo- i kosztochłonnym opracowaniem, mającym nikłe znaczenie w praktyce i mało skutecznie chroniącym walory fizjonomiczne, widokowe terenu. Obecnie brak jest prawnych instrumentów ochrony punktów widokowych oraz panoram i osi widokowych, szczególnie na obszarach niewchodzących w skład parków narodowych, parków krajobrazowych, czy rezerwatów przyrody. W dokumentach określających ramy trwałej, wielofunkcyjnej gospodarki leśnej można znaleźć ogólne zasady kształtowania krajobrazu leśnego. Brakuje natomiast wytycznych, które pozwalałyby modyfikować sposób prowadzenie gospodarki leśnej właśnie z uwagi na rozpoznane, zwaloryzowane wartości widokowe lasu. W przyszłych działaniach związanych z nowelizacją Instrukcji urządzania lasu oraz Zasad hodowli lasu należy dokonać wszelkich starań aby walory fizjonomiczne lasu, głównie osie widokowe, punkty widokowe, pola ekspozycji były odpowiednio chronione w planach urządzania lasu.

Literatura

- Agenda Terytorialna Unii Europejskiej. Dokument zaakceptowany na Nieformalnym Spotkaniu Ministrów ds. Rozwoju Miast i Spójności Terytorialnej w Lipsku w dniach 24/25 maja 2007 r.
- Deklaracja Lizbońska, dokument przyjęty na 14 sesji Ministerialnej Europejskiej Konferencji Ministrów odpowiedzialnych za Planowanie Regionalne/Przestrzenne CEMAT w Strasburgu 27 października 2006r.
- Europejska Perspektywa Rozwoju Przestrzennego (European Spatial Development Perspective – ESDP), program przyjęty w maju 1999 r. w Poczdamie przez ministrów odpowiedzialnych za planowanie przestrzenne.
- Europejska Strategia Zrównoważonego Rozwoju (EU Strategy for Sustainable Development), dokument przyjęty przez Radę Europejską 09. 06.2006 10117/06.
- Instrukcja urządzania lasu 2012 rok, PGL LP, ORWLP w Bedoniu, Warszawa.
- Janeczko E. 2012. Formalno-prawne aspekty kształtowania krajobrazu leśnego. Sylwan, R. 156, nr 6, s. 463-472.
- Karta Europejskiego Planowania Regionalnego/Przestrzennego, (European Regional/Spatial Planning Charter), dokument przyjęty w 1983 r. na VI Sesji Europejskiej Konferencji Ministrów odpowiedzialnych za Planowanie Regionalne CEMAT w Torremolinos.
- Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030, 2012. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.

- Kowalczyk A. 1992. Metodologia i metodyka badań percepcji krajobrazu z punktu widzenia potrzeb turystyczno-wypoczynkowych. Metody oceny środowiska przyrodniczego, *Gea* 2, Wyd.WGiSR UW, Warszawa – Płock – Murzynowo, s. 25-34.
- Panuropejska Strategia Różnorodności Biologicznej i Krajobrazowej (Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy), dokument przyjęty na trzeciej ministerialnej konferencji „Środowisko dla Europy”, w październiku 1995 roku w Sofii.
- Solon J., Chmielewski T., Myga-Piątek U., Kistowski M., Identyfikacja i ocena krajobrazów – metodyka oraz główne założenia, wersja z dnia 08.12.2014.
- Ważyński B. 1997. Urządzanie i zagospodarowanie lasu dla potrzeb turystyki i rekreacji. AR, Poznań.
- Zasady hodowli lasu 2012 rok, PGL LP, ORWLP w Bedoniu, Warszawa.

Akty prawne

- Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji 20 października 2000 roku (Dz. U. z dnia 29 stycznia 2006 r. nr 14, poz. 98).
- Ramowa Konwencja o Ochronie i Zrównoważonym Rozwoju Karpat, dokument sporządzony w Kijowie dnia 22 maja 2003 r., ratyfikowany przez Polskę w roku 2006 (Dz.U. z 2007 r. Nr 96, poz.634).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody, (Dz.U. nr 94/2005 poz. 794).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz.U. 2004 Nr 118 poz. 1233).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz.U. 2003 Nr 164 poz. 1587 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 listopada 2012 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu sporządzania planu urządzenia lasu, uproszczonego planu urządzenia lasu oraz inwentaryzacji stanu lasu (Dz.U. 2012 poz. 1302).
- Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie przyjęcia Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, M.P. 2012 poz. 252.
- Ustawa o lasach z dnia 28 września 1991 r. (Dz.U. 1991 nr 101 poz. 444).
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz U z 2004 r, nr 92, poz.880).
- Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku (Dz.U. 2003 nr 162 poz.1568).
- Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. (Dz.U. 2003 r., nr 80, poz. 717).
- Ustawa prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz U. z 2001 r., nr 62, poz.627)
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu. (Dz.U. 2015 poz. 774).

Strony www

- https://archiwum.mos.gov.pl/g2/big/2015_11/100ffeb90e324436b27e45b5e9080237.pdf, dostęp 09.09.2016r. (Baranowska-Janota M., Marcinek R., Myczkowski Z. 2004: Czerwona księga krajobrazu Polski)
- <http://www.gdos.gov.pl/metodyka-identyfikacji-i-oceny-krajobrazu>, dostęp 23.06.2016 r.
- https://archiwum.mos.gov.pl/artykul/6028_europejska_konwencja_krajobrazowa/25534_audyt_krajobrazowy.html, dostęp 23.06.2016 r.

Emilia Janeczko
SGGW w Warszawie,
Katedra Użytkowania Lasu
emilia.janeczko@wl.sggw.pl